

Тема 3. Сили безпеки України як суб'єкти сектору безпеки і оборони

Заняття 13. Державна прикордонна служба України: структура та перспективи розвитку.

Навчальні питання:

1. Структура Державної прикордонної служби України.
2. Перспективи розвитку ДПС України.

Заключна частина – 5 хвилин.

Література:

1. Закон України «Про національну безпеку України»
2. Закон України «Про оборону України».
3. Закон України «Про Державну прикордонну службу України».
4. Закон України «Про державний кордон України».
5. Закон України «Про прикордонний контроль».
6. Закон України «Про прилеглу зону України».
7. Закон України «Про виключну (морську) економічну зону України».
8. Закон України «Про розвідку».
9. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність».
10. Указ Президента України від 23 вересня 2016 року 406/2016 "Про затвердження Положення про територіальну оборону України".
11. Указ Президента України від 14.09.2020 року "Про Стратегію національної безпеки України".
12. Указ Президента України від 21.03.21 № 121/2021 "Про Стратегію воєнної безпеки України".
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2022 року №855 “Про затвердження Положення про добровольчі формування територіальних громад”.
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2015 року № 544 “Про затвердження Типового плану запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях”.
15. Розпорядження КМУ від 24 липня 2019 р. № 687-р “Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року”.

Навчально-матеріальне забезпечення: ПЕОМ, слайди, література за списком.

Вступ.

Кордони є складовою частиною та ознакою суверенітету будь-якої держави, невід'ємним та обов'язковим чинником формування цілісного державно-територіального організму. Без чітко визначених кордонів держава не може реалізувати весь комплекс своїх суверенних прав. Переплетення всіх чинників зумовлює потребу у виробленні і здійсненні вивіреної та обґрунтованої державної політики з питань функціонування державних кордонів. Реальне правове регулювання прикордонних відносин та їхньої серцевини – державного кордону – неможливе без чіткого його визначення і характеристики складових частин, які, безумовно, мають базуватися на науково обґрунтованих концепціях з урахуванням наявних небезпечних поточних і потенційних загроз.

Слід відзначити, що проблеми врегулювання і забезпечення режиму державного кордону, його захисту та охорони, прикордонної безпеки є актуальними як для України, так і для переважної більшості держав світу, що, у свою чергу, спонукає проведення наукових пошуків їх вирішення і теоретичного обґрунтування проведення реформ у цій сфері. Проблема стабільності державних кордонів нині є важливою проблемою для України, від успішного вирішення якої залежить збереження миру і нормальне функціонування держави.

Важливим чинником регулювання прикордонної діяльності в Україні є формування ефективної системи охорони державного кордону, в якій важливе місце відводиться ДПС України. Вона є ключовим органом серед суб'єктів здійснення прикордонної політики і забезпечення прикордонної безпеки держави. Сфера діяльності ДПС України стосується багатьох аспектів забезпечення прикордонної безпеки держави – політичного, економічного, екологічного, воєнного, суто правоохоронного.

В цьому і полягає актуальність цієї лекції. Ви, як діючі і майбутні управлінці(лідери) вищого рівня повинні мати спроможності і компетенції, які дозволять вам застосовувати всі складові сектору безпеки і оборони. Розуміння їх призначення, функцій і задач позбавить від помилок або зведе їх до мінімуму при прийнятті управлінських рішень щодо застосування цих структур при організації різного рода діяльності.

1. СТРУКТУРА ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.

Структурно прикордонне відомство складається з:

- Центрального органу виконавчої влади – Адміністрації ДПСУ, (реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону);

- територіальні органи центрального органу виконавчої влади - трьох регіональних управлінь (реалізують державну політику у сфері охорони державного кордону)
- органів охорони кордону (прикордонні загони, окремі контрольно-пропускні пункти, авіаційні частини та авіаційні ескадрильї);
- Морської охорони (загони морської охорони);
- розвідувального органу (реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону);
- підрозділів спеціального призначення;
- навчальних закладів;
- логістичних підрозділів.

Загальна чисельність Державної прикордонної служби України становить 75000 осіб, у тому числі 67000 військовослужбовців. В особливий період загальна чисельність Державної прикордонної служби України збільшується на кількість особового складу, призваного на військову службу на виконання указів Президента України про мобілізацію, затверджених законами України.

Стаття 9. Морська охорона

Морська охорона Державної прикордонної служби України здійснює: охорону державного кордону на морі, річках, озерах та інших водоймах; контроль за плаванням і перебуванням українських та іноземних невійськових суден і військових кораблів у прилеглій зоні, територіальному морі та внутрішніх водах України, заходженням іноземних невійськових суден і військових кораблів у внутрішні води і порти України та перебуванням у них; охорону суверенних прав України в її прилеглій зоні та виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цих зонах інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій; участь в операціях з пошуку та рятування суден (кораблів) і людей, які зазнали лиха на морі; припинення у взаємодії з відповідними військовими частинами та підрозділами Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронними органами збройних та інших провокацій на державному кордоні України.

Під час дії воєнного стану загони морської охорони у встановленому законом порядку можуть залучатися відповідними органами військового управління Збройних Сил України до ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту на державному кордоні України, міжнародного збройного конфлікту, відсічі збройній агресії проти України.

До складу загону морської охорони можуть входити дивізії, групи, кораблі, катери, судна забезпечення та інші підрозділи.

Стаття 10. Органи охорони державного кордону Державної прикордонної служби України

Органи охорони державного кордону безпосередньо виконують поставлені перед Державною прикордонною службою України завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону України.

Прикордонний загін є основною оперативно-службовою ланкою Державної прикордонної служби України, на яку покладаються охорона певної ділянки державного кордону самостійно чи у взаємодії з іншими органами охорони державного кордону та Морською охороною, забезпечення дотримання режиму державного кордону і прикордонного режиму, здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, охорона та захист пунктів пропуску через державний кордон України, припинення у взаємодії з відповідними військовими частинами та підрозділами Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, відповідними правоохоронними органами збройних та інших провокацій на державному кордоні України. Під час дії воєнного стану прикордонні загони у встановленому законом порядку можуть залучатися відповідними органами військового управління Збройних Сил України до ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту на державному кордоні України, міжнародного збройного конфлікту, відсічі збройній агресії проти України.

До складу прикордонного загону можуть входити прикордонні комендатури, відділи прикордонної служби, прикордонні застави, контрольно-пропускні пункти, відділення прикордонного контролю, відділення інспекторів прикордонної служби та інші підрозділи.

Окремий контрольно-пропускний пункт є оперативно-службовою ланкою Державної прикордонної служби України, на яку покладається здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України осіб, транспортних засобів, вантажів.

До складу окремого контрольно-пропускного пункту можуть входити інші підпорядковані йому контрольно-пропускні пункти, відділи прикордонної служби, відділення прикордонного контролю і контролерські пости.

Авіаційна частина є оперативно-службовою ланкою Державної прикордонної служби України, на яку покладаються охорона державного кордону у взаємодії з іншими органами охорони державного кордону і Морської охорони, забезпечення дотримання режиму державного кордону і прикордонного режиму, а також здійснення охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

До складу авіаційної частини входять авіаційні ланки.

Стаття 11. Розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону

Розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, організовує свою діяльність відповідно до [Закону України](#) "Про розвідку".

Організаційна структура та гранична чисельність розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, визначаються Президентом України в порядку, визначеному законом, і не входять до структури та чисельності центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону.

Керівника розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, призначає на посаду Президент України за поданням Голови Державної прикордонної служби України.

Повноваження міністра, через якого Кабінетом Міністрів України спрямовується та координується діяльність центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, не поширюються на питання організації діяльності розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону.

Стаття 12. Підрозділи спеціального призначення

У складі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, органів охорони державного кордону функціонують підрозділи спеціального призначення - оперативного документування, оперативно-технічні, забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки.

Діяльність підрозділів спеціального призначення Державної прикордонної служби України регулюється цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

2. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДПС УКРАЇНИ.

Реформування Державної прикордонної служби.

Для Державної прикордонної служби України, як правоохоронного органу спеціального призначення, що виконує покладені на неї завдання та функції як у сфері безпеки, так і оборони держави, існує потреба у здійсненні сталого розвитку її спроможностей в умовах складного та динамічного безпекового середовища, а також обмежених ресурсних можливостей держави.

Тенденції загострення наявних та поява нових типів загроз вимагають від Державної прикордонної служби України спрямовувати зусилля на забезпечення подальшого розвитку професійності, мобільності, збільшення швидкості реагування на будь-які зміни безпекового середовища.

Процеси розвитку спрямовані на ефективне та дієве забезпечення громадської, державної та воєнної безпеки, успішну взаємодію з іншими складовими сил безпеки і оборони на засадах взаємосумісності та розбудову надійних партнерських відносин з європейськими та євроатлантичними структурами колективної безпеки.

Відновлення та збереження територіальної цілісності держави, її європейський та євроатлантичний курс, підтвердження європейської ідентичності українського народу визначають пріоритети розвитку в Державній прикордонній службі України та є основою вироблення раціональних шляхів нарощування спроможностей, що забезпечить державі швидке та ефективне реагування на загрози національній безпеці і створить передумови для подальшого сталого розвитку суспільства та держави.

НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ

I. Модернізація системи охорони державного кордону. Підвищення готовності Держприкордонслужби до виконання завдань із захисту державного кордону та рівня її боєздатності. Розвиток прикордонної інфраструктури

II. Розвиток інтегрованого управління кордонами з урахуванням кращого міжнародного досвіду

III. Підготовка до охорони тимчасово неконтрольованих ділянок державного кордону після відновлення територіальної цілісності України

IV. Підвищення рівня довіри до держприкордонслужби. Зміцнення засад національно-патріотичного виховання і головних чеснот прикордонників

Для системного захисту України від загроз національній безпеці необхідним є розвиток та удосконалення загальнодержавної системи захисту державного кордону, скоординовану діяльність державних органів України та військових формувань для системного розвитку інтегрованого управління кордонами.

Інтегроване управління кордонами - це скоординована діяльність компетентних державних органів України та військових формувань, спрямована на створення та підтримання балансу між забезпеченням належного рівня прикордонної безпеки і збереженням відкритості державного кордону для законного транскордонного співробітництва. Однак, сьогодні місце і роль, адміністративно-правовий статус Державної прикордонної служби України у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України з окремих аспектів діяльності є не чітко визначеним. Потребують з'ясування перспективи розвитку прикордонного відомства, уточнення повноважень щодо виконання окремих завдань забезпечення національної безпеки.

Державна прикордонна служба України сформована як правоохоронний орган спеціального призначення, у чому експерти вбачають одну з причин незахищеності кордону та проникнення у 2014 р. бойовиків до України.

Як припускають експерти, **помилковим було рішення послабити силові потужності прикордонників на користь контрольних функцій.**

Рекомендації щодо внесення змін до порядку застосування сил і засобів Державної прикордонної служби України в особливий період:

1. На законодавчому рівні внести зміни щодо вдосконалення оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України, а саме врегулювати питання стосовно створення і функціонування у ДПСУ

спеціальних прикордонних сил, змінити статус Державної прикордонної служби України в особливий період на військове формування з правоохоронними функціями після переведення на організацію і штати воєнного часу.

2. Врегулювати порядок координації діяльності військових формувань та правоохоронних органів держави, а також заходів, які здійснюються центральними органами виконавчої влади, щодо захисту державного кордону України.

3. Розробити порядок передачі в оперативне підпорядкування сил і засобів військових формувань органам військового управління ЗС України на особливий період.

4. Розробити порядок передачі в особливий період ділянок державного кордону, що охороняються прикордонними загонами (підрозділами охорони державного кордону), для їх прикриття військовими частинами (підрозділами) Збройних Сил України, Національної гвардії України.

5. Внести зміни до порядку організації взаємодії між ЗС України та ДПСУ з охорони і захисту державного кордону в умовах правового режиму надзвичайного стану та в особливий період.

6. Врегулювати питання щодо залучення до заходів із захисту державного кордону інших центральних органів виконавчої влади.

7. Розробити механізм залучення військових частин і підрозділів ЗС України до посилення охорони державного кордону України та її суверенних прав у виключній (морській) економічній зоні.

8. Врегулювати питання стосовно передачі в особливий період в оперативне підпорядкування органам військового управління ЗС України органів ДПСУ, які беруть участь у прикритті державного кордону, ліквідації збройного конфлікту на державному кордоні, міжнародного збройного конфлікту та відсічі збройній агресії проти України.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ТА ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Стратегічна ціль 1.

Використання для відсічі російської агресії всього наявного прикордонного потенціалу.

Очікувані результати

Набуття в середньостроковій та довгостроковій перспективі спроможностей відомства, які дадуть змогу ефективно охороняти ДК з урахуванням:

- *на Заході* – межування з державами-членами ЄС, місцевості, специфіки регіону;
- *на Півдні* – невизначеності ділянки відповідальності з т. зв. «пмр», подальшого звільнення ТОТ Запорізької, Херсонської областей та АРК;
- *на Сході та Півночі* – умов місцевості та її замінованості виконання бойових завдань та охорони ділянки відповідальності, що межує з рф та рб, військовим способом прикордонні загони бригадного типу.

Стратегічна ціль 2.

Трансформація охорони ДК до завдань збройної відсічі агресора задля переходу сил і засобів відомства до сил оборони держави.

Очікувані результати

- Зміна напряму охорони державного кордону на оборону державного кордону в складі Сил оборони держави прикордонними загонами бригадного типу.
- Комплексне застосування для охорони і оборони державного кордону набутих спроможностей підрозділів охорони державного кордону та бойових підрозділів.

Стратегічна ціль 3.

Застосування усіх форм і способів збройної боротьби з агресором.

Очікувані результати

- *На суші* – бойове застосування підрозділів прикордонних загонів у складі угруповань військ ЗС України.
- *На морі* – бойове застосування сил Морської охорони в складі угруповань різнорідних сил.
- Озброєння новостворених підрозділів сучасними зразками бойової техніки та зброї.
- Набуття підрозділами ДПСУ спроможностей для виконання завдань як з охорони ДК, так і бойових завдань.

Стратегічна ціль 4.

Розбудова державного кордону України як безпечного середовища для громадянина, де діє принцип верховенства права.

Очікувані результати

- Підвищення спроможностей підрозділів ДПСУ щодо забезпечення захисту та охорони державного кордону України.
- Удосконалення інженерно-технічного облаштування державного кордону з урахуванням особливостей його різних ділянок.
- Імплементация критеріїв ЄС та НАТО в діяльність ДПСУ з метою
- інтеграції України в європейський та євроатлантичний безпековий простір
- Забезпечення готовності до охорони зовнішніх кордонів ЄС у межах державного кордону України після набуття повноправного членства в ЄС

Стратегічна ціль 5.

Розвиток ефективності прикордонного та митного контролю, спрощення та оптимізація контрольних процедур у пунктах пропуску через державний кордон.

Очікувані результати

- Підвищення рівня задоволеності учасників законного транскордонного і транснаціонального рухів.
- Більш прозоре наповнення державного бюджету.

Стратегічна ціль 6.

Розвиток спроможностей Морської охорони ДПСУ, зокрема системи висвітлення надводної обстановки, заміна корабельно-катерного складу

Очікувані результати

- Технічне переоснащення корабельно-катерного складу Морської охорони ДПСУ.
 - Списання застарілих зразків кораблів, катерів.
 - Створення розгалуженої логістичної системи.
- Сучасна підготовка спеціалістів морської направленості

Стратегічна ціль 7.

Відновлення прикордонної інфраструктури. Формування системи матеріального та технічного забезпечення, ефективного управління матеріальними ресурсами.

Очікувані результати

- Відновлення прикордонної інфраструктури ДПСУ.
- Відновлення та розвиток системи матеріального та технічного забезпечення.

Стратегічна ціль 8.

Підвищення спроможностей у формуванні та реалізації державної політики у сферах безпеки державного кордону, охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні, а також у протидії правопорушенням, пов'язаним з дотриманням міграційних правил.

Очікувані результати

- Законодавче унормування Держприкордонслужби як військового формування з правоохоронними функціями

Стратегічна ціль 9.

Відновлення та створення ефективної системи охорони та оборони державного кордону на деокупованих ділянках українсько-російського та українсько-білоруського ДК.

Очікувані результати

- Відновлення контролю за державним кордоном на деокупованій території України.

Стратегічна ціль 10.

Інтеграція прикордонної охорони в європейський прикордонний простір через розвиток інтегрованого управління кордоном та міжнародної діяльності.

Очікувані результати

- Технічне переоснащення корабельно-катерного складу Морської охорони ДПСУ.
- Списання застарілих зразків кораблів, катерів.
- Створення розгалуженої логістичної системи.

- Сучасна підготовка спеціалістів морської направленості.

Стратегічна ціль 11.

Розвиток інтегрованого управління кордонами

Очікувані результати

- Залучення співробітників FRONTEX до організації спільних прикордонних операцій, розширення географії їх проведення.
- Побудови спільної системи охорони державного кордону з державами-членами Європейського Союзу та Республікою Молдова.

Стратегічна ціль 12.

Інтеграція прикордонного середовища України в європейський простір через приєднання до прикордонних інституцій ЄС.

Очікувані результати

- Повноцінний інформаційний обмін між інформаційно-комунікаційними системами Держприкордонслужби та міжнародними правоохоронними системами.
- Реалізація ефективних антикорупційних програм, підвищення рівня доброчесності в підрозділах.

Стратегічна ціль 13.

Автоматизація системи управління органами (підрозділами) охорони державного кордону, здійснення цифрового розвитку, цифрової трансформації і цифровізації системи управління державним кордоном.

Очікувані результати

- Створення єдиного інформаційного простору ДПСУ для забезпечення надійної обробки інформації, підвищення ефективності управління.
- Побудова сучасної та ефективної системи управління інформаційними технологіями для забезпечення підтримки і подальшого цифрового розвитку системи управління державним кордоном.
- Посилення спроможностей щодо забезпечення інформаційної безпеки.
- Реалізація єдиної політики інформаційної безпеки інформаційно-комунікаційних систем, яка дає змогу здійснювати автоматизовану обробку інформації, зокрема з обмеженим доступом, відповідно до нормативно-правових актів у сфері захисту інформації.

Стратегічна ціль 14.

Удосконалення підготовки, комплектування, освіти та роботи з особовим складом ДПСУ, його соціального захисту

Очікувані результати

- Організація підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації особового складу ДПСУ з урахуванням досвіду бойових дій.
- Сучасна системи соціально-гуманітарного забезпечення.

- Підвищення прозорості, ефективності та професіоналізму, запобігання корупції, забезпечення належного рівня укомплектованості та мотивації.
- Створення багаторівневої системи професійної військової освіти відповідно до стандартів НАТО, кращих вітчизняних та закордонних практик.
- Досягнення взаємосумісності структури професійної військової освіти з відповідними структурами держав-членів НАТО.
- Спільна централізована підготовка офіцерського складу стратегічного рівня.
- Реалізація принципу «Освіта впродовж усієї військової кар'єри».
- Впровадження сучасних інформаційних, інформаційно-комунікаційних технологій і технологій дистанційного навчання.
- Оптимізація та уніфікація організаційно-штатної структури НАДПСУ.
- Належний рівень підготовленості науково-педагогічних (педагогічних) працівників, інструкторського складу, знання іноземних мов.
- Забезпечення належної якості військової освіти.
- Розширення партнерської співпраці між ВВНЗ ДПСУ та військовими навчальними закладами держав-членів НАТО.

Стратегічна ціль 15.

Посилення протидії терористичним загрозам та протидії злочинності на державному кордоні шляхом запровадження в Україні національної системи обробки попередніх даних про пасажирів (API та PNR).

Очікувані результати

- Своєчасне встановлювання, ідентифікація та виявлення осіб, причетних до тяжких злочинів, воєнних злочинів тощо.
- Запровадження європейських стандартів використання попередніх даних реєстрації особи.
- Реалізація положень міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії тероризму і боротьби з організованою та транснаціональною злочинністю.
- Координація зусиль уповноважених державних органів для комплексного спрощення прикордонних процедур на кордоні.
- Автоматизація профілювання ризиків та розширення можливостей кримінального аналізу.
- Зменшення корупційної складової та впливу людського фактору під час здійснення прикордонного контролю.

Завдання на самостійну роботу:

Відпрацювати матеріал навчального заняття.

Іноземний досвід забезпечення громадської безпеки